Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 45, Nisan 2020, s. 492-509

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.42913>

Neylan ZÜMRÜT

İstanbul Aydın Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi, neylanzumrut@stu.aydin.edu.tr

Sibel ŞEN

İstanbul Aydın Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi, sibelsen1@stu.aydin.edu.tr

Alin Bursa RODOP

İstanbul Aydın Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi, alinrodop@stu.aydin.edu.tr

Sena ARSLAN

İstanbul Aydın Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi, senaarslan2@stu.aydin.edu.tr

PSİKOPAT KAVRAMININ TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL TEMSİLLERİ¹

Özet

Günümüzde antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati sık sık birbiri yerine kullanılan iki DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı) tanısıdır. Bu iki kavram arasında çeşitli farklılıklar olmakla birlikte antisosyal kişilik bozukluğu daha çok bireysel özgürlük alanlarına müdahale ile ilgilidir. Oysa psikopati kavramının içeriği yalnızca bireysel özgürlük alanı ile sınırlı değildir. Antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati, modern dönemde bilim olarak ortaya çıkan ve gelişen psikoloji alanında çalışan bilim insanlarının ortaya koyduğu kavramlardır. Söz konusu kavramların toplum yaşamı içinde zamanla bireylerin sağduyu bilgisine, hatta birer sosyal temsile dönüştüğü söylenebilir. Bilinmeyen karşısında bilimsel ve sağduyusal bilginin sentezi olarak ortaya çıkan sosyal temsiller toplum yaşamında yaygın olarak kullanılırlar. Bu çalışma, Serge Moscovici'nin sosyal temsiller kuramı bağlamında, antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati kavramlarına ilişkin

¹Sorumlu yazar, sibelsen1@stu.aydin.edu.tr

temsilleri ortaya koymayı, böylelikle her iki kavrama ilişkin süregiden karışıklığa açıklık getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal temsiller, psikopat, psikopati, antisosyal kişilik bozukluğu, çağırışım.

SOCIAL REPRESENTATIONS OF PSYCHOPATH IN TURKEY

Abstract

Nowadays, antisocial personality disorder and psychopathy are two of the DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) diagnoses which are frequently used interchangeably. Although there are various differences between these two concepts, antisocial personality disorder is mostly related to intervention in the areas of individual freedom, whereas the content of psychopathy is even wider. Antisocial personality disorder and psychopathy are the concepts presented by the scientists working in the field of psychology that emerged as science in the modern period. It can be said that these concepts gradually transformed into common sense knowledge and even social representations in society life. Social representations that emerged as a synthesis of scientific and common sense knowledge against the unknown are commonly used in society. This study aims to eliminate the concept confusion between antisocial personality disorder and psychopathy in the context of the social representations theory of Serge Moscovici.

Keywords: Social representations, psychopath, psychopathy, antisocial personality disorder, free association.

GİRİŞ

Sosyal temsillerle ilgili ortaya konan akademik çalışmalarda bilimsel bilgiyle sağduyu bilgisi arasındaki ilişkiyi irdeleyen pek çok çalışmanın olduğu söylenebilir. Söz konusu çalışmaların ülkemizde de yapılması, içinde yaşadığımız kültürde bireylerin davranışlarının, düşüncelerinin ve tutumlarının anlaşılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu makalede psikoloji alanında patolojik bir durumu tanımlayan “psikopat” kavramının sosyal bağlamda toplumumuzdaki temsilleri ve söz konusu temsillerin bilimsel tanımlarıyla ne kadar uyumlu oldukları incelenmektedir. Bunun yanında, Osmanlı döneminde ruhsal hastalıkların tanı ve değerlendirilme yöntemlerine ilişkin bir inceleme ile sosyal temsil olarak psikopat kavramının oluşum sürecinin tarihsel bağlamı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Antisosyal Kişilik Bozukluğu ve Psikopati

Gündelik yaşamda antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati (bazen sosyopati olarak da kullanılır) terimleri sıklıkla birbirleri yerine kullanılmaktadır. Yasaları çiğnemek her iki bozukluk için de ortak bir davranış olmakla birlikte, söz konusu iki bozukluk arasında bazı farklar da bulunmaktadır. Örneğin; antisosyal kişilik bozukluğu DSM’de yer alırken psikopati yer almamaktadır (Kring vd., 2017: 471). Antisosyal kişilik bozukluğu (ASKB), yaygın olarak başkalarının haklarını umursamayan ve çiğneyen davranışlara işaret eder. DSM-5 kriterlerine göre ASKB olan bireyler, saldırganlık, dürtüsel davranma ve zarar veren davranışlardan ötürü vicdan azabı çekmeme özellikleriyle ayırt edilirler (Koroğlu, 2014: 331).

Psikopati kavramının tanımı ise, DSM'nin antisosyal kişilik bozukluğu tanısından çok daha önceki bir tarihte ortaya konmuştur. Amerikan Psikiyatri Birliği, psikopatik kişilik sınıflandırmasını 1952 yılında sosyopatik kişilik sınıflandırmasına çevirmiştir. Resmi terminoloji, 1968 yılında da antisosyal kişilik bozukluğu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kişilik bozuklukları kategorisi altında yer alan bu sınıflandırma, daha önce kullanılan psikopatik kişilik bozukluğu ve sosyopatik kişilik bozukluğu tanımlamaları ile sıklıkla bir arada kullanılmaya devam etmektedir (Cleckley, 1988: 11).

Psikopati alanındaki çalışmalarıyla öncü kabul edilen Amerikalı psikiyatrist Hervey Cleckley'e (1988) göre, psikopatlar yaygın olarak görülen özellikler şunlardır: güvenilmezlik, vefasızlık, samimiyezsizlik, vicdan azabı veya utanma duygusunun olmaması, uygunsuz antisosyal davranışlarda bulunma, doğru karar alma yetisinde zayıflık, deneyimlerden öğrenme becerisinin olmaması, benmerkezcilik, sevme kapasitesinin olmaması, büyük duygusal reaksiyonlar göstermeme, belirli bir içgörü kaybı, genel kişilerarası ilişkilerde tepkisizlik, içki tüketimi sonrasında veya içki olmadan fantastik, açıklanamaz veya şoke edici davranışlar sergileme, kişisel olmayan ve değersiz cinsel hayat, yaşamla ilgili herhangi bir planı düzenli olarak devam ettirememe.

Psikopati ile ilgili çalışmalara öncülük eden diğer bir isim, suçlu popülasyonları arasında psikopatinin klinik yapısını değerlendirmek üzere çalışmalar yapmış olan Robert Hare'dir. 1980 yılında Hare ve arkadaşları psikopatiyi ölçmek üzere Hare Psikopati Kontrol Listesi'ni (PCL) oluşturmuşlardır. PCL 1991 yılında güncellenmiş ve PCL-R olarak revize edilmiştir. Zihinsel bozuklukta şiddetin öngörülebilmesi için 1995 yılında yine Hare ve arkadaşları tarafından Psikopati Kontrol Listesi: Tarama Versiyonu (PCL:SV) geliştirilmiştir. PCL:SV, ASKB için DSM-4 saha çalışmasında kullanılan psikopatik kişilik bozukluğu maddelerinin temelini oluşturmuştur (Hare, 1996: 2). PCL-R ölçeğindeki maddelerden bazıları; dürtüsellik, sorumsuzluk, yapay cazibe, patolojik yalan söyleme ve hile yapma, pişmanlık yoksunluğu, sığ arzular ve empati eksikliğidir. Hare'ye (1996) göre birçok psikopat ASKB tanı kriterlerini karşılamaktadır ancak ASKB olan bireylerin tamamı psikopat değildir. Ayrıca ASKB, suçlu topluluklarında çok yaygındır. Dolayısıyla ASKB ve psikopati kriterleri arasında bir benzerlik olmasının yanında aynı zamanda belirli şekillerde farklılıklar da bulunmaktadır. Örneğin; DSM-5 kriterlerine göre ASKB olan bireylerde davranım bozuklukları belirtilerinin 15 yaşından önce görülmüş olması gerekmektedir (Köroğlu, 2014: 331).

DSM-5 Antisosyal Kişilik Bozukluğu Sınıflandırması

Ruhsal bozuklukların tanısall ve istatistiksel el kitabı olan DSM-5 kriterlerine göre antisosyal kişilik bozukluğu tanısının konulabilmesi için bireyde aşağıdaki belirtilerden üç ya da daha fazlasının görülmesi ve bu belirtilerin 15 yaşından beri süregelen olması gerekmektedir (Köroğlu, 2014: 331):

- 1) Tutuklanmasına yol açan yineleyici eylemlerde bulunmakla belirli olmak üzere, yasal yükümlülüklerle uymama.
- 2) Sık sık yalan söyleme, takma adlar kullanma ya da kişisel çıkarı ya da zevki için başkalarını dolandırma ile belirli sahtekarlık.
- 3) Dürtüsellik ya da geleceğini tasarlamama.
- 4) Sık sık kavga dövüşlere katılma ya da başkalarının hakkına el uzatma ile belirli olmak üzere sinirlilik ve saldırganlık.

- 5) Sürekli bir işinin olmaması ya da parasal yükümlülüklerini yerine getirmeme ile belirli, sürekli bir sorumsuzluk.
- 6) Başkasını incitmesi, başkasına kötü davranması ya da başkasından çalması durumunda aldırmaçlık gösterme ya da yaptıklarına kendince bir kılıf uydurma ile belirli olmak üzere vicdan azabı çekmeme (pişmanlık duymama).

AKB tanısı konabilmesi için kişi en az 18 yaşında olmalıdır.

DSM-5 kriterlerine göre toplum dışı davranışlar yalnızca şizofreni ya da iki uçlu bozukluğun gidişi sırasında ortaya çıkmamıştır (Koroğlu, 2014: 331). Makalenin girişinde de belirtildiği gibi antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati kavramları modern dönemde ortaya çıkan ve gelişen psikoloji bilimi alanında çalışan bilim insanları tarafından ortaya konan kavramlardır. Söz konusu kavramların toplumumuzdaki sosyal temsillerini belirlemek için tarihsel bağlamın da incelenmesi yerinde olacaktır.

Osmanlı Döneminde Ruhsal Hastalıklar

İnsanın bir ruha sahip olduğu düşüncesi insanlık tarihi kadar eskidir, ancak ruhsal hastalıklar tarih boyunca farklı biçimlerde açıklanmış ve fiziksel bir hastalık gibi nitelendirilmeleri çok uzun zaman almıştır. Ruhsal bozukluk gösterdiği düşünülen hastalar, 19. yüzyıla kadar batı dünyasında, şeytan tarafından ruhu ele geçirilmiş ancak insan formunda olan varlıklar olarak görülmüştür. İslam toplumlarında ise bu durum meczupluk yani tanrı aşkıyla aklını yitirme olarak kabul edilmiştir (Hatunoğlu, 2014: 256).

15. ve 17. yüzyıllara ait Türkçe tıp yazmalarında akıl ve sinir hastalıkları, herhangi bir ayırım yapılmadan “baş hastalıkları” tasnifi içinde yer alır. Tıp yazmalarında hastalıklar “esbâb” (sebepler), “alâmat” (belirtiler) ve “ilâc” (tedavi) şeklinde üç bölümde incelenir. Sebep kısmı nispeten kısa tutulur, tedavi kısmına ise uzun uzun yer verilir. Hastalıkların etiyolojisi ve tedavisi hıtlar (sarı safra, kan, seveda, balgam) nazariyesine yani maddi sebeplere bağlanır. Örneğin mâl-i hülyanın (kuruntu) sebebi, dönemin hıtlar nazariyesi doğrultusunda ele alındığından, dimağda veya bütün bedende “kara sevdanın” artması olarak değerlendirilirdi. Seveda “ruh-ı nefsanî”yi (dünyevi ruhu) bozduğundan organik bozuklukların psişik belirtilere sebep olduğu var sayılırdı. Diğer akıl hastalıkları da aynı şekilde hıtlar teorisi esas alınarak incelenirdi (Sarı ve Akgün, 2008: 10). Belirtileri benzeyen hastalıklar aynı başlık içinde ele alınır, ancak, histeri (ihtinak-ırahm), anksiyete (yürek oynaması), obezite (çok iştahlı olma) ve anoreksiya nevroza (iştah kaybı) gibi bazı psikosomatik hastalıklar ile madde bağımlılıklarından alkolikler (sûcîye müptelâ olanlar), opium bağımlıları (afyonkeşler ve berşe müptelâ olanlar) ve tütün bağımlıları (tiryakiler) farklı konular içinde anlatılırdı. Örneğin, baş hastalıkları adı altında verilen akıl hastalıklarından “ser-sâm” (menenjit) şuur bulanıklığı, saçma konuşma, ateş, titreme belirtileriyle ayırt edilirdi (Sarı ve Akgün, 2008: 10).

“Enva-ı divanelikler” başlığı altında verilen çeşitli hastalıkların yanı sıra çeşitli hastalık belirtileri de birer hastalık olarak ele alınırdı. Örneğin, uyku bozuklukları, aşırı uyku hali (nevm-i müfrit, hypersomnia) ve uykusuzluk (seher, insomnia); birden bire donakalmak şeklinde kendini gösteren “ahze” (katelepsi veya katatoni); unutkanlık (unutsağuluk, amnezi); eblehlik ya da “gaflet” adı verilen zekâ geriliği (kişinin çok küçük bir çocuk veya çok yaşlı bir insan gibi davranması); akıl bulanıklığı (ihtilât-ı zihn; ilüzyon ve halüsinasyonlar görme) ayrı ayrı hastalıklar olarak tanımlanırdı. “Aşk” da bir hastalıktı, sevgilisine kavuşamayan insan yatağa

düşer ve nihayetinde onda mâl-i hülya gibi bir hastalığın bile gelişebileceği belirtilirdi.” (Sarı ve Akgün, 2008: 10-11).

Erken modern dönemde (17.yy) Osmanlı'da delilik, ünlü seyyah Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde de yer aldığı gibi hem hastalık olarak hem de lirik ve kutsal bir durum olarak görülmüştür. Deliler, mecnunlar (melankoliden muzdarip kişiler) ve meczuplar (Allah'a duydukları sevgi yüzünden kendilerinden geçip kerametler gösteren sufilere dönüşmüş kişiler) olarak iki ayrı grupta karşımıza çıkarlar (Kurtuluş, 2016: 113). Osmanlı döneminde deliliğin tedavisi konusu ile ilk olarak Padişah Yıldırım Beyazıd ilgilenmiştir (Tahsin, 1910).

“Haseki Hastanesi (1538-1550), Süleymaniye Külliyesindeki şifahane ile tıp medresesi (1550-1557) ve Atik Valide Hastanesi (1583- 1587) her türlü hastalığın yanı sıra ruhsal hastalıkların da tedavi edildiği merkezlerdi. Sultan Fatih'in oğlu II. Beyazıd tarafından Edirne'de inşa edilen II. Beyazıd külliyesi ile bu alanda yeni bir çıkış açıldı. II. Beyazıd Bimarhanesi'nde ana binada ortası havuzlu ve üzeri büyük bir kubbe ile örtülü merkezi avlunun etrafında altısı kış, altısı yaz için tasarlanmış hasta mekânları vardı ve müzik odası da burada yer almaktaydı. Bina müzikle tedavi için kusursuz bir akustik yapıya sahipti. 10 kişiden oluşan musiki topluluğunun haftada 3 gün verdiği musiki konseri yankılanmadan binanın her tarafından dinlenmekteydi.” (Hatunoğlu, 2014: 257).

Selçuklu ve Osmanlı döneminde ruhsal rahatsızlıkların tedavisi amacıyla çeşitli tedavi teknikleri geliştirilmiştir. Bunların en önemlileri ilaç tedavisi, müzik tedavisi, su tedavisi ve çeşitli çiçeklerin kullanıldığı görsel ve kokuya dayanan tedavi teknikleridir (Hatunoğlu, 2014: 258). Bimarhanelerde “Güllabici” ismi verilen hasta bakıcılar tarafından ruhsal rahatsızlığı olan hastalara günde iki defa gül suyu serpildi. O dönemde gülün insan psikolojisini saflaştırdığı ve yücelttiği düşünülürdü. Bu yaklaşıma paralel olarak hastaların başı traş edilir, gül yağıyla ovulur ve tedavinin sonunda aynı işlem yinelenirdi (Hatunoğlu, 2014: 260). Osmanlıda psikolojik bir problemin çözümüne örnek verilecek olunursa; belirtileriyle psikolojik kökenli olduğu bilinen ve o dönemde “hafakan” denilen hastalıkta kişide kalp çarpıntısı, sıkıntı, ıstırap, şiddetli öfke, nefes darlığı, sinirli bir yapıyla görülen belirtiler mevcuttu (Hatunoğlu, 2014: 261). Osmanlı metinlerinde ruhsal bir sıkıntı olarak kabul edilen hafakan tedavisinde Celalüddin Hızır'ın eserinde elma, nilüfer, nar şarapları ile gül, menekşe, kâfur, mersin, tavuk, reyhan, süt çürüğü gibi ürünlerden yapılan yiyecekler tarif edilmiştir (akt. Hatunoğlu, 2014: 261). Osmanlılar, Selçuklular'dan devraldıkları tedavi yöntemleriyle ruhsal hastalıklara çözüm geliştirmeye çalışmışlardır (Hatunoğlu, 2014: 261).

Raşit Tahsin'in Berlin Akliye ve Asabiye Kongresi'nde aldığı notlar incelendiğinde Osmanlı halklarında görülen hastalıkları 14 başlıkta topladığı ve içlerinde psikopatinin kelime olarak bulunmadığı görülmüştür. Hastalıklar daha çok belirtileriyle isimlendirilmiş ve psikopatinin belirtileri ayrı ayrı hastalıklar olarak ele alınmıştır. Psikopatiyle ilişkili olarak Raşit Tahsin'in notlarında yer alan Zayıf Sinir – Soğukluk - Zayıf Sinir Krizleri, değişimi öngörülemeyen olmayan hastalık ve zayıf sinir hastalıkları görülebilir (Tahsin, 1910). Görüldüğü gibi Osmanlı'da tanı olarak “psikopati” kavramı kullanılmamış ancak psikopati belirtileri her dönemde ruhsal bir rahatsızlık olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde psikopat kavramının farklı kesimlerde farklı temsilleri olduğu gibi, Osmanlı'da da halk nezdinde deliliğe lirik, mistik ve tıbbi anlamlar yüklenmiş, hastanın gösterdiği belirtiler de dikkate alınarak delilik farklı isimlerle temsil edilmiştir.

Osmanlı döneminde de toplum nezdinde delilik ve ruhsal hastalıklar bazı belirtilere göre sınıflandırılmış ve belirli kategorilere ayrılmıştır. Yani topluma yabancı olanı bilindik hale getirmek için toplumun sağduyu bilgisi ile bilimsel bilgi harmanlanmıştır. Toplum kurallarına uygun olmayan davranışlar sergilediği düşünülen insanlar farklı sıfatlarla tanımlanmışlardır. Osmanlı döneminde deliliğin sosyal temsilde birçok farklı kavram kullanılmıştır. Günümüzde kullanılan sosyopat ve psikopat gibi kavramlar o dönemde kullanılsa da akıl hastalıkları ve delilik geçmişten günümüze sosyal yaşamda “normal olmayan” kişileri ifade etmek için kullanılmıştır.

Sosyal Temsiller Kuramı

Fransız sosyal psikolog Serge Moscovici tarafından 1960'lı yıllarda geliştirilen (Faiz, 2018: 7) sosyal temsiller kuramının kabul görmesi uzun sürmüş olsa da kuram bugün gerek sosyal psikolojide gerekse diğer sosyal bilimlerde başvuru alan önemli teoriler arasında yer alır (Minibaş-Poussard, vd. 2011: 50). Moscovici (1981), sosyal temsilleri, bireyler arası iletişim yoluyla gündelik hayatın akışında ortaya çıkan kavramlar, ifadeler ve açıklamalar olarak tanımlar (Şah, 2011b: 89). Bireylerin sosyal dünyayı anlamasını kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkan sosyal temsiller, toplumların deneyimlere dayanarak ürettikleri ortak kuramları, görüşleri ve bilgileri içerirken (Cırhinlioğlu, vd. 2006: 163) bireylere de yaşadıkları belirli deneyimler hakkında diğerlerinin ne düşündüğüne ilişkin bilgi verirler (Şahsuvaroğlu ve Ekşi, 2008: 136). Moscovici'ye göre sosyal temsiller, modern toplumun davranış ve iletişim ihtiyaçlarını giderebilmek adına sosyal nesnelerin ayrıntılarına inebilmenin ve onları anlamlandırmanın temel yoludur (akt. Menkü, 2006: 1-2).

Sosyal temsiller teorisi, kökenini Fransız sosyolog Durkheim'ın “bireysel ve kolektif temsiller” kavramından alır. Bireysel ve kolektif temsillerin birbirlerinden farklı olduğuna işaret eden Durkheim'a göre kolektif temsil; bireye dayatılan, karşı çıkılması zor, tekdüze ve durağan bir sosyal olgudur. Durkheim, bireyin psikolojisini açıklama bağlamında kolektif temsillerin yetersiz kaldığına işaret eder. Bu temsillerin varlıkları özel bir bireye bağlı değildir ve bireye indirgenemez. Birey pasiftir, içinde bulunduğu temsiller tarafından inşa edilir. Öte yandan bireysel temsiller ise farklı bireylerin olgulara dair kişisel açıklamalarıdır (akt. Cırhinlioğlu, vd. 2006: 164). Sosyal gerçeklerin bireysel gerçeklerle açıklanamayacağını savunan Durkheim, psikoloji ve sosyolojinin sınırlarının da kesin olarak ayrılması gerektiğini ileri sürer. Ona göre psikolojinin bireysel, sosyolojinin ise kolektif temsillerle ilgilenmesi gerekir. Durkheim'ın bu yaklaşımına karşın Moscovici her iki tezi sentezleyerek sosyal temsiller teorisini geliştirir (Öner, 2002: 31). Sosyal temsiller teorisinin Durkheim'ın kolektif temsillerinden farklı olduğuna işaret eden Moscovici'ye göre kolektif ve bireysel temsiller birbirlerinden ayrılamazlar. Kolektif temsillerin sosyal hale gelebilmeleri için söz konusu temsillerin toplumu oluşturan bireyler arasında yayılmaları gerekir. Bireyler ve gruplar, iletişim ve işbirliği süreçleri içerisinde temsilleri oluştururlar (Moscovici, 1984: 13). Sosyal hayatın içinde olan iletişim sayesinde bireyler, örtülü olan imge ve düşüncelerini birbirleriyle paylaşırlar (Moscovici, 1984: 21). Özetle, Moscovici'nin sosyal temsiller teorisi, bireyde işleyen zihinsel temsillerle, toplumda işleyen kolektif temsiller arasındaki ilişkiyi açıklayan ilk kuramdır; ve söz konusu temsiller, kolektif temsillerin aksine aktif bir yapıdadırlar.

Sosyal Temsillerin Oluşum Süreci

Toplum içinde sosyal temsillerin ortaya çıkabilmesi için toplumun üyeleri öncelikle bilindik olmayan, açıklanması gereken yeni bir durum ile karşılaşmalıdırlar. Moscovici'ye (1981) göre sosyal temsiller, toplumdaki bireylerin bilmedikleri, anlamlandıramadıkları yeni fenomenleri/olguları sağduyu ile anlaşılır hale getirme, açıklama, bilinmesini sağlama çabaları sonucunda biçimlenir (akt. Şah, 2011a: 50). Başka bir ifadeyle temsillerin temel amacı tanıdık olmayı tanıdık yapmaktır (Moscovici, 1984: 24). Söz konusu temsiller, özellikle insanların birbirleriyle daha fazla iletişim kurmaya, konuşmaya ve kendilerini ifade etmeye ihtiyaç duydukları, kolektif anıların ortaya çıktığı ve davranışların daha spontan haline geldiği büyük değişim dönemlerinde ya da kriz ve karışıklık zamanlarında ortaya çıkarlar (Moscovici, 1984: 54). Zaman içerisinde toplumun sağduyu bilgisine dönüşür, gündelik iletişim içinde iletilir ve yayılırlar. Bir sosyal temsili anlamaya çalışırken, bu temsilin ortaya çıkmasına sebep olan ve toplumun üyelerine tanıdık olmayan özelliğin gelişiminin, toplumsal alanda ortaya çıktığı andan itibaren gözlemlenmesi özellikle önemlidir (Moscovici, 1984: 28).

Sosyal temsillerin oluşumunda bilinmeyen bir şeyin bilinir, aşına bir şey haline gelmesini demirleme ve nesneleştirme süreçleri olanaklı kılar (Arkonaç, 2016: 389). Demirleme süreci bilinmeyen veya tanınmayan nesne ve olayları tanıdık bir bağlama yerleştirmeyi hedefler. Bu süreç iki aşamadan oluşur: sınıflandırma ve isimlendirme. Sınıflandırma sürecinde, aşına olunmayan nesneler belli bir sınıfı temsil eden prototipleri ile kıyaslanarak kategorize edilirler. Birey, bilmediği bir şeyle karşılaştığında onu daha önceden bildiği bir şeyle tanımlamaya çalışır. Sınıflandırılan nesne daha sonra isimlendirilir ve böylelikle nesneye bir kimlik kazandırılır. Bu kimlik onu belirsizlikten kurtarır, özellikleri de belirlenerek diğerlerinden ayırt edilir hale getirilir (Çetin ve Eşiyok, 2014: 195). Tanıdık olmayı tanıdık hale getiren diğer bir süreç olan nesneleştirme ile soyut kavramlar, nitelikler veya ilişkiler somut imge ve nesnelere dönüştürülürler.

Moscovici (2000) tanıdık olmayı tanıdık yapma ve toplum normlarına uydurma çabasının yeni bir fenomenin tüm gerçekliği ile anlaşılabilmesine neden olabileceğine işaret eder. Bireyin zihninin, sosyal temsiller, dil ve kültür tarafından empoze edilen etkilerden bağımsız olamayacağına dikkat eden Moscovici, kültürün görülmesine izin verdiği kadarını insanların gördüğünü, tam da bu nedenle insanların kültürün dayattığı kural ve normların farkında olmadıklarını ileri sürer. Bireylerin ancak belirli bir çaba ile sosyal gerçekliğin ezbere sunulan yönünü görebileceklerine ve onların düşüncelerine empoze edilen kısıtlamaların bazılarını fark edebileceklerine işaret eden Moscovici, bireyin içinde bulunduğu toplumun ona dayattığı kural ve göreneklerden kaçınmaya çalışmaktansa her bir sosyal temsili fark etmeye çalışmasının daha doğru bir yaklaşım olacağını savunur (Moscovici, 2000: 23).

Bilim ve Sosyal Temsiller

Sosyal temsiller, bilimsel bilgi ile sağduyu bilgisinin sentezlenmesi sonucu ortaya çıkan yeni bir bilgi biçimidir. Sağduyusal bilgi, geleneğin taşıdığı, yaşantılar sonucu edinilmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılan bilgidir (Narter, 2003: 62). Oysa bilim, deney, gözlem ve mantık üzerine kurulu olup otoriteden ve geleneklerden bağımsızdır. Bilim insanları tanıdık olaylara oldukça karmaşık, sokaktaki insan tarafından kolayca anlaşılacak açıklamalar getirirler. Ortaya koydukları bilimsel bilgi, resmi bir eğitim ortamında öğretilir, gayri resmi iletişim ortamında ise yayılır. Diğer bir ifadeyle bilimsel bilgi, sosyal dünya içinde dolaşırken toplumun

sağduyusu bilgisine dönüşür. Bilimsel bilginin toplumun sağduyusu bilgisine dönüşmesi, soyut ve kavramsal düşüncelerin daha anlaşılabilir imgeler, benzetmeler ile somut nesneler haline dönüşmelerini ifade eder. Sonuçta bilim insanların ürettikleri bilgi, sosyal dünya içinde yayılırken basitleşerek toplumun anlayacağı hale gelir (Cirhinlioğlu, Aktaş, ve Öner, 2006: 167).

Bilim ve sosyal temsiller birbirlerinden farklı ama bir o kadar da birbirlerini tamamlayıcıdır. Önceleri günlük yaşamdaki iletişim ve bilgi aracı günlük konuşma dili iken modern bilim geliştikçe sözlü olmayan bir dil örneğin, matematik ve mantıkta olduğu gibi semboller ve denklemler bilgi aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişim sonrası, tanıdık olmayan yeni bilginin insanlar için tanıdık hale gelmesi için bilimsel bilgi sosyal temsiller vasıtasıyla yeniden temsil edilmeye başlanmış yani bilim de sosyal temsil üretir hale gelmiştir (Moscovici, 1984: 29). Sosyal temsillerin kültürel olarak dilsel etkileşimlerden ortaya çıkmasından yola çıkarak hazırlanan bu çalışmada; psikoloji biliminin içerisinde ortaya çıkmış olan psikopati kavramının, bireyler arası iletişim, medya vb. kaynaklarla toplum içerisinde yayılması sonucunda oluşan sosyal temsilleri incelenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışmada içerik analizi ve kelime çağrışım metodu kullanılmıştır. İçerik analizi için internet üzerinden çeşitli kaynaklar taranmış, kelime çağrışım metodu kapsamında da psikopat kavramının ankete katılan katılımcılara çağrıştırdığı ifade ve kelimelerin sıklıkları incelenmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'nin farklı illerinden "kartopu örnekleme yöntemi" ile araştırmaya dâhil edilen 608 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya katılımda gönüllülük ölçütü olarak alınmıştır. Katılımcıların %40,5'i erkek, %59,5'i kadındır. Katılımcıların yaşları 18 ile 67 arasında değişmektedir. Yüzde 58,4'ü lisans ve üstü eğitim seviyesinde, %16,6'sı önlisans mezunu, %21,2'si lise mezunu, %3'ü ortaöğretim mezunu ve %0,8'i ilkokul mezunudur. Katılımcıların %38,5'i evli, %61,5'i bekardır. İş deneyimlerine bakıldığında; %51,3'ü dört sene ve üzerinde iş deneyimine, %22,4'ü bir ila üç yıl arasında iş deneyimine sahiptir. %26,3'ünün herhangi bir iş deneyimi olmamıştır. Türkiye'nin 69 iline ulaşılan ankette, katılımcıların %53,3'ü İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde yaşamaktadır.

Katılımcıların gazete okuma ve TV haberlerini izleme alışkanlıklarına ilişkin dağılım Tablo 1'de gösterilmektedir:

Tablo 1. Gazete okuma ve TV haberlerini izleme alışkanlıkları

	Hiç	Haftada 1-2 kez	Haftada 3-4 kez	Her gün
Gazete okuma sıklığı (internet gazeteleri dâhil)	%43,0	%22,5	%11,5	%23,0
TV haberlerini izleme sıklığı	%25,2	%28,6	%17,6	%28,6

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında katılımcıların “psikopat” kavramına ilişkin sosyal temsillerini ortaya çıkarmak için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket kullanılmıştır. Ankette katılımcıların yaş, medeni durum ve eğitim durumları gibi demografik bilgilerine yönelik sorular bulunmaktadır. Ayrıca gazete ve televizyonları takip edip etmediklerini soran sorulara yer verilmiştir. Geliştirilen anket internet üzerinden uygulanmıştır.

Türkiye’de psikopat kavramına ilişkin sosyal temsilleri araştıran bu çalışma için, araştırmanın gerçekleştirildiği 20.11.2018 – 28.12.2018 tarihleri arasında Google arama motoru üzerinden internet gazeteleri, diğer haber siteleri, kişisel blog sayfaları, Facebook, Instagram, Twitter, Ekşisözlük gibi sosyal medya platformları ve şarkı sözleri taranmıştır. Araştırma kapsamına 2000 yılından itibaren yayımlanan içerikler dâhil edilmiştir. Farklı platformlarda elde edilen benzer ifadelerle karşılaşılması durumunda yeni tarihli olanlar araştırmanın dışında tutulmuştur.

Bu ortamların seçilme nedenleri;

- Türkiye’de yaşayan kişilerce herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan kolaylıkla ulaşılabilmesi,
- Farklı politik çizgilerin yansımalarını göstermeleri ve
- Anketi yanıtlayan katılımcıların %62,8’ini oluşturan 18 - 33 yaş aralığındaki kişilerin bilgi ve haberlere ulaşmak için en sık başvurdukları kaynaklar olmalarıdır.

Verilerin Analizi

Bu araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde kelimeler Microsoft excel programında listelenmiştir. Araştırmaya dahil olan 608 katılımcı toplamda 1527 kelime ve birleşik kelime grupları türetmiştir. Listelenen 1527 kelime grubu tek tek incelenerek kelimelerin belirgin bir şekilde yazılıp yazılmadığı kontrol edilmiş, daha sonra içerik analizi tekniği kullanılarak, bazı kelimeler aynı kökten gelmeleri, eş anlamlı olmaları veya aynı anlamı ifade etmelerine göre tek bir kelime kategorisi olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu şekilde düzenlenen kelimelere ilişkin örnekler Tablo 2’de gösterilmiştir. En son oluşan kelime listesinde frekansı en az 5 olan 61 farklı kelime grubu analize dahil edilmiştir. Bu kelime gruplarının toplam frekansı 1125’tir ve toplam frekansın %73,7’sini oluşturmaktadır.

Tablo 2. Anlam ve Benzerlikler Bakımından Birleştirilen Kelimeler

Birleştirilen Kelimeler	Kullanılan Kelime
Vicdansız, vicdan azabı duymayan, vicdan yoksunu	Vicdansız
Acıma duygusundan uzak, acımasız, insafsız, merhametsiz	Acımasız
Empati yoksunu, empati yapmayan, empati duygusu olmayan, empatiden uzak, kendini başkasının yerine koyamayan	Empati yoksunu
Alışlagelmişin dışında davranan/düşünen, anormal, normal olmayan, beklenenden farklı/değişik davranan, kabul edilemez davranan	Normal dışı davranan
Antisosyal kişilik bozukluğu, antisosyal	Antisosyal
Saldırgan, saldırganlığa meyilli, saldırganlık, agresif	Saldırgan
Sadist, acı çekirtmekten hoşlanan, zarar vermekten haz alan, acı vermekten zevk alan	Sadist

Ruh bozukluğu, ruh hastası, ruhsal sorunlu, ruhen hasta, sinir hastası, ruh sağlığı bozuk, ruh hali bozuk, akıl hastası	Ruh hastası
Toplum dışı hareket, topluma aykırı hareket, hak hukuk kural tanımayan, uygun olmayan hareketlerde bulunan, kuralsız	Toplum kurallarına uymayan
Şiddet, şiddete meyilli, şiddet gösteren, şiddete yakın, şiddet düşküni, şiddet yanlısı, şiddet uygulayan	Şiddet

Katılımcılara uygulanan anketten toplanan veriler, sosyal temsiller kelime çağrışım metodu uygulanarak incelenmiştir. Katılımcılar tarafından belirtilen kelimeler Tablo 3'te gösterildiği şekilde dört grupta değerlendirilmiştir: Yüksek frekanslı ve ilk sıralarda yer alan kelimeler; yüksek frekanslı ve daha geri sıralarda yer alan kelimeler; düşük frekanslı ve ilk sıralarda yer alan kelimeler; düşük frekanslı ve daha geri sıralarda yer alan kelimeler. Bu grupların belirlenmesinde birinci ölçüt olarak kavramların frekansı dikkate alınmış ve elde edilen ortanca değerine (10) göre kavramlar ikiye ayrılmıştır. Daha sonra ikinci ölçüt olan kavramların çağrışım sırası dikkate alınmış ve kavramların sıralı ortalamaları hesaplanarak elde edilen ortanca değerine (2,5) göre kavramlar ikiye bölünmüştür.

Tablo 3. Psikopat Kavramına İlişkin Sosyal Temsiller

kavramların sıralı ortalaması

Yüksek ($\geq 2,5$)				Düşük ($< 2,5$)			
	<i>f</i>	Sıra	+/-		<i>f</i>	Sıra	+/-
ruh hastası	87	14,5	-	toplum kurallarına uymayan	14	2,0	-
zarar veren	58	9,7	-	kötü	13	2,2	-
dengesiz	56	6,2	-	saplantılı	13	2,2	-
saldırgan	51	7,3	-	korku	13	1,9	-
normal dışı davranan	46	9,2	-	aşırılık	10	1,7	-
şiddet	44	7,3	-				
katil	44	5,5	-				
deli	43	10,8	-				
manyak	42	8,4	-				
tehlikeli	39	6,5	-				
acımasız	38	5,4	-				
takıntılı	38	5,4	-				
asabi	33	5,5	-				
psikolojisi bozuk	29	4,8	-				
hasta	26	5,2	-				
sadist	21	3,0	-				
vicdansız	20	4,0	-				
akli dengesi bozuk	19	6,3	-				
antisosyal	19	3,8	-				
bencil	18	4,5	-				
empati yoksunu	18	3,6	-				
sorunlu	16	3,2	-				
sapık	15	5,0	-				
kişilik bozukluğu	14	2,8	-				
korkusuz	13	4,3	-				
kontrolsüz	12	3,0	-				

ne yapacağı belli olmayan	10	3,3	-			
her şeyi yapabilecek insan	10	2,5	-			
hastalık	9	3,0	-	psikoloji	9	2,3
davranış bozukluğu	8	2,7	-	duygusuz	8	2,0
mantıksız davranan	8	2,7	-	serseri	8	2,0
çılgın	5	2,5	-	ahlaksız	8	1,6
düşüncesiz	5	2,5	-	suça meyilli	8	1,6
				kavgacı	8	1,4
				sevgi görmemiş	8	1,3
				sapkın	7	1,8
				travma	7	1,2
				hırçın	7	1,0
				psikolojik hastalık	6	2,0
				uyumsuz	6	2,0
				vahşi	6	2,0
				umursamaz	6	1,5
				tepkisel davranan	6	1,0
				acı	5	1,7
				sıkıntılı	5	1,7
				tutarsız	5	1,3
				bağımlı	5	1,0
				değer kavramı olmayan	5	0,8
				işkence	5	0,7
				sosyopat	5	0,7
				tedaviye ihtiyacı olan	5	0,7

Tablo 3'te gösterildiği gibi birinci grupta en sık ve en öncelikli olarak çağrışımı olan kavramlar sırasıyla *ruh hastası, zarar veren, dengesiz, saldırgan ve normal dışı davranan, şiddet ve katil*'dir. Frekansı yüksek ama hatırlanma sırası daha gerilerde olan ikinci gruba ait kelimeler *toplum kurallarına uymayan, kötü, saplantılı, korku ve aşırılık* olarak sıralanmaktadır. Frekansı düşük ama hatırlanma sırası yüksek olan üçüncü grupta *hastalık, davranış bozukluğu, mantıksız davranan, çılgın ve düşüncesiz* kavramları yer almaktadır. Son olarak ise, hem frekansı düşük hem de çağrışım sırası gerilerde olan dördüncü grupta *psikoloji, duygusuz, serseri, ahlaksız, suça meyilli, kavgacı ve sevgi görmemiş* kelimeleri bulunmaktadır.

Ayrıca katılımcıların psikopat kavramına ilişkin belirttikleri kelimelerin anlam bakımından olumlu veya olumsuz olmaları sırasıyla "+" veya "-" işareti ile tabloda gösterilmiştir. Psikopat kelimesi ile ilgili sosyal temsillerin büyük bir çoğunluğu olumsuzdur. Sayısı çok az olmakla birlikte *ne yapacağı belli olmayan, her şeyi yapabilecek insan, sevgi görmemiş ve psikoloji* gibi görece nötr kavramlar da listede yer almaktadır.

İçerik Analizi

Araştırma kapsamında internet kaynakları üzerinden ulaşılan içerik; psikopat kavramına ilişkin verilen bilgilerin içeriği, şiddet, cinayet ve diğer çeşitli suçlara ilişkin haberlerle "psikopat" kavramının nasıl ilişkilendirildiği ve psikopat kavramının anlamının toplumun sağduyu bilgisine dönüşürken genişlemesinin yansımaları olmak üzere üç temel noktada incelenmiştir:

1. Psikopat kavramına ilişkin verilen bilgilerin içeriği

a) Psikopat tanımı

İnternette farklı kaynaklarda psikopatinin sözlük anlamına ve tıbbi niteliklerine ilişkin farklı bilgiler verilmiştir. Yapılan “psikopat” tanımları, bu kişilerin normal dışı davranış sergileyen, başkalarının acılarından zevk alan, ahlaki yapıdan uzak olduğu yönündedir.

“Psikopat: Fransızca kökenli isim. Topluma karşıt davranışlar sergileyen kişi.” (Türk Dil Kurumu web sayfası, 18.11.2018 tarihinde erişim sağlandı.)

“Başarılı Psikopat” kavramıyla internet üzerindeki kaynaklarda sıkça karşılaşılmıştır. Bu kavram çoğunlukla kişiliğin derininde barındırdığı duygu eksikliklerini ve dengesiz kişilik yapısını gizleyip normal görünen ve hatta iyi mevkilerde olan insanlar için kullanılmaktadır.

“Başarılı psikopat, bu terimi ilk olarak 1941 yılında Amerikalı psikiyatrist Hervey Cleckley, ünlü kitabı "The Mask of Sanity"de ortaya atıyor. Cleckley'e göre psikopat, derinde yatan duygusal eksikliklerini ve dengesiz yapısını rahat bir şekilde gizleyerek dışarıya normal görünebilen insanları ifade eden bir terim.” (8 Haziran 2016 - <https://onedio.com/haber/oyle-psikopat-deyip-gecmeyin-madde-ile-psikopatinin-insani-basariya-goturebileceginin-kanitlari-715216>, 22.11.2018 tarihinde erişim sağlandı.)

b) Psikopatlar (antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerde) hangi belirtilerin görüldüğü

Psikopatlık belirtileri ile ilgili bir çok kaynakta; merhametsiz, empati yoksunu, çevresine ve kendine zarar veren davranışlarda bulunan, sorumluluklarını yerine getirmeyen kişiler sayılmaktadır.

Karşılaşılan bir kaynakta, anne babaların çocukları ile ilgili olarak gözlemlemesi muhtemel; hayvan zulmü, suçlulara karşı duyulan büyük sevgi, 5-6 yaşından sonra istemsiz yatağını ıslatma, kuralların ihlali, yalan söyleme, duyarsızlık gibi işaretlerin psikopatlıkla ilgili olabileceği bildirilmiştir.

“Bir çocuğun gelecekte psikopat olabileceğini gösteren işaretler 3 yaşından sonra fark edilebilir. Anne ve babaların davranışları sonucu ortaya çıkan bu işaretler önemsiz gibi gözükse de dikkate alınmalıdır.” (<https://www.webtekno.com/cocugunuzun-problemleri-bir-gelecege-sahip-olabilecegini-gosteren-7-davranis-h40721.html>)

Yalnız kalmaktan hoşlanan, sade kahve içen ve hatta turp ve kereviz seven insanların psikopat olabileceği yönünde haberlerle karşılaşılmıştır. Bunların yanında internette “Ne kadar psikopatsınız?”, “Psikopat mısınız?”, “Evet/Hayır Testiyle İçindeki Psikopatı Ortaya Çıkıyoruz” gibi bilimsel karşılığı olmayan testler de yer almaktadır.

“Psikopatlar kahvelerini sade içiyor! Avusturya'daki Innsbruck Üniversitesi araştırmacıları tarafından yürütülen çalışmada binden fazla yetişkin incelendi. Katılımcılardan yiyecek ve lezzet tercihleri hakkında bilgiler paylaşıldı. Daha sonra bu kişilere sadizm, narsisizm ve psikopati gibi anti sosyal kişilik özelliklerini değerlendiren bir dizi kişilik testi yapıldı. Sonuçlara bakıldığında sert tatları tercih etmenin psikopatlık davranışıyla ilişkili olduğu tespit edildi. Turp ve kereviz sevmek de riskli! Araştırmaya göre tehlike çanlarının çalması gereken tek şey sade kahve değil. Turp, kereviz ve tonik suyuna düşkünlük bildiren katılımcıların da anti sosyal özellikler sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirlendi.”

(<https://tr.sputniknews.com/bilim/201811131036121025-psikopatlar-kahveyi-sade-iciyor/>
(11:07 13.11.2018 tarihinde erişim sağlandı.)

c) Sıklıkla karıştırılan psikopat ile sosyopat arasındaki farklar

Kaynaklarda psikopatlığın kalıtsal bir antisosyal kişilik bozukluğu olduğu ve psikopatların işleyecekleri suç en ince ayrıntısına kadar düşünen kişiler olduğu, sosyopatinin ise beyin hasarı veya çocukluktaki bir istismarın sonucu olduğu ve suç işlemekten önce sonuçlarını düşünmediğine yönelik bir ayrıma ulaşılmıştır. Ulaşılan içerikler incelendiğinde, psikopat ve sosyopat kavramları arasında ayrım yapıp yapılmaması tıbben tartışılmaya devam etse de, bu iki kişilik bozukluğunun; etiyoloji, vicdan ve empati yoksunluğu, sosyal etkileşimden kaçınma gibi başlıklarda farklılaştığı görülmektedir.

“22 yaşındaki Jack Kelsall isimli katilin Sydney’de Morgan Huxley’i öldürmesi, psikopatının tüm belirgin özelliklerini sergilediği gibi psikopatlarla sosyopatlar arasındaki farkı da gösteriyor. 2013 yılında Kelsall Huxley’i evine kadar takip etmiş ve daha sonra saldırarak 28 defa bıçaklayarak öldürmüştü... Kelsall’ın sosyopat değil psikopat olduğu apaçık ortada. Cinayet bir cinnet anına denk geldiyse de aslında Kelsall sabır göstermiş ve bu cinayet için plan yapmıştı. Huxley’i öldürmeden bir yıl önce psikiyatristine bıçakla birini öldürmek hakkındaki fantezilerini anlatmıştı... Duruşmalar süresince de hiçbir pişmanlık, suçluluk göstermemiş, özür dilememişti.” (27 Ağustos 2015) <https://www.uplifers.com/psikopatlarla-sosyopatlar-arasindaki-benzerlikler-ve-farkliliklar/> 22.11.2018 tarihinde erişim sağlandı.)

d) Psikopat kavramının günlük dilde kullanımı

İncelenen içeriklerde psikopat kavramının sosyal yaşamda, aşağıdaki özellikleri gösteren kişileri tanımlamak üzere kullanıldığı görülmüştür:

- Zeki, başarılı
- Katı disiplinli, aşırı düzenli
- Kendini fazla önemseyen
- Sıradışı başarılar elde eden
- Hırsı ve istekleri uğruna her şeyi yapabilecek olan
- Materyalist
- Otoriter
- Dürtüsel davranışlar sergileyen
- Soğukkanlı, duygularını belli etmeyen
- Gerçek kişiliğini maskeleyen başarılı
- Fiziksel risk almayı gerektiren, tehlikeli ya da duygusal dayanıklılık gerektiren görevleri üstlenen
- Ölüm, yara, kan vb. şeylerden insanların geneli gibi etkilenmeyen
- Diğer insanların varlığını, haklarını, duygularını yok sayan

2. Şiddet, cinayet ve diğer çeşitli suçlara ilişkin haberler ile “psikopat” kavramının nasıl ilişkilendirildiği

Gazete tirajlarından elde edilen verilere göre 17 Aralık - 23 Aralık 2018 tarihleri arasında en yüksek haftalık tiraja sahip gazeteler arasında ilk 7 sırada olan Sabah, Hürriyet, Sözcü, Posta, Türkiye, Milliyet ve Yeni Şafak gazetelerinin internet sitelerinde inceleme yapılmıştır. Her gazetenin internet sitesinin arama bölümünde “psikopat” kelimesi aratıldığında elde edilen haber sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4. En çok okunan gazetelerin yaptığı ve “Psikopat” kelimesini içeren haber sayısı

Hürriyet	1.079
Sabah	741
Milliyet	567
Yeni Şafak	328
Sözcü	112
Posta	45
Türkiye	6

Yapılan incelemede; şiddet, cinayet ve diğer çeşitli suçlar ile “psikopat” kavramının ilişkilendirildiği haberler görülmüştür. “Sosyopat” ile “psikopat” kavramlarının birbirleri yerine kullanıldığı, bu iki kavramın sıkça karıştırıldığı tespit edilmiştir.

“Ahmet Kural’ın Sila’ya bir bakışı var... Aman Allah’ım! O ne sevgi dolu bakış” diye lügat parlayanlar, “psikopat bakışı” nedir öğrenmişlerdir sanırım.”
(<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-hakan/10-maddede-ahmet-kuralin-silaya-uyguladigi-siddet-41007137> Hürriyet Gazetesi. 28.12.2018 tarihinde erişim sağlandı.)

3. Psikopat kavramının anlamının toplumun sağduyu bilgisine dönüşürken genişlemesinin yansımaları

- TV dizilerinde giderek daha fazla yer verilen psikopat karakterlerin sempati kazandığı, kanıksandığı ve eylemlerinin normalleştirildiği görülmektedir.

“Kimi fiziksel kimi psikolojik zararlar veren, çoğu travmayla dolu ‘psikopat’ karakterlerimiz var. Türk dizi tarihini bir deşince kiminin sevdiği kiminin ürküttüğü bir sürü kişiyle doluyla bir liste çıkardık.” (01.05.2018 <https://onedio.com/haber/gercek-olsa-dunyayi-bize-zehir-edecek-birbirinden-psikopat-30-turk-dizi-karakteri-822884>)

- Araştırmada içinde “psikopat” kavramı geçen şarkılar incelenmiştir. Bu şarkıların büyük bir çoğunluğu rap ve arabesk tarzındadır. Şarkı sözlerinin içeriği incelendiğinde, ya birine saplantılı bir şekilde bağlanmış bir kişinin duygularının yansıtıldığı ya da kişinin bir olay karşısındaki tavrını katı bir tutumla yansıttığı içeriklere ulaşılmıştır.

“Önce susarım, sonra bozarım

Yerin dibine sokarım

Çünkü bu konuda ben

Psikopatım, karar aldım” İsmail YK-Psikopat

<https://sarki.alternatifim.com/sarkici/ismail-yk/psikopat>

- Facebook ve Instagramda psikopat rumuzlu 10’dan fazla kullanıcı saptanmıştır. Bu hesapların tümünde kan, şiddet ve vahşet içeren fotoğrafların sıkça kullanıldığı görülmüştür. Sosyal medya platformlarında “psikopat” kelimesi aratıldığında Instagramda 12.000’den fazla paylaşım olduğu görülmüştür. Zaman zaman rastgele yazıldığı görülen bu kavramın yine şiddet içerikli durum ve olayları kapsadığı tespit edilmiştir.

ÇALIŞMANIN BULGULARI

Katılımcılara “psikopatlık” kavramının kendilerine ne çağrıştırdığı sorulduğunda verdikleri yanıtlarda en fazla kullanılan ifadeler sırasıyla “*ruh hastası, zarar veren, dengesiz, saldırgan, normal dışı davranan, şiddet ve katil*” olmuştur.

Analize dahil edilen 61 kelime grubu içerisinde “*ne yapacağı belli olmayan*”, “*her şeyi yapabilecek insan*”, “*sevgi görmemiş*” ve “*psikoloji*” ifadelerinin nötr, diğer 57 ifadenin ise olumsuz anlamda kullanıldığı görülmektedir.

Verilen cevaplar içerisinde psikopat kelimesinin psikoloji terminolojisindeki anlamına yakın anlamlarının da kullanıldığı görülmüştür. Örn: *kişilik bozukluğu, davranış bozukluğu, saldırgan, vicdansız, asabi, toplum kurallarına uymayan, suça meyilli, tepkisel davranan, uyumsuz* vb. Bu ifadeler arasından “*saldırgan*” kelimesi frekans sayısına göre tüm ifadeler içinde 4. sıra ile ön sıralarda yer almaktadır.

Psikopat kavramı ile ilgili olarak frekansı en yüksek ve aynı zamanda hatırlanma anlamında ilk sırada yer alan sosyal temsil “*ruh hastası*” olmuştur. Ayrıca katılımcıların “*psikolojisi bozuk, hasta, hastalık, kişilik bozukluğu, akli dengesi bozuk, psikolojik hastalık, tedaviye ihtiyacı olan*” sosyal temsillerinden yola çıkarak toplum içerisinde psikopatiyi bir hastalık olarak gören insanlar olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda geçen sosyal temsillerin frekanslarının toplamı, toplam frekans sayısının %18’ini oluşturmaktadır.

Tablo1’de görüldüğü üzere ankete katılan katılımcıların %57’si gazete okuduğunu, %74,8’i de TV haberlerini izlediğini belirtmiştir. İnternet kaynaklarında psikopati ile sıklıkla eşleştirilen “*şiddet*” ve “*suç*” temaları çalışmaya katılan katılımcıların sosyal temsilleri ile örtüşen sonuçlar ortaya koymaktadır. Ayrıca sosyal temsiller arasında yer alan “*sapık, ahlaksız*” gibi ifadeler, toplumun psikopati kavramını cinsel suçlar ile de eşleştirdiğini düşündürmektedir.

Ancak katılımcılar arasında yapılan ankette, İnternet kaynaklarında yer alan “*başarılı psikopat*” gibi görece olumlu bir ifadeye rastlanmamıştır. Hare Psikopati Kontrol Listesi (1991)’nde yer alan “*yapay cazibe*” tabiri ile istediğini elde etmek için olağan bir görünümü ustaca sürdürebilmek ve soğukkanlı bir görünüm sergileyebilmek ifade edilmektedir. Psikopatların, söz konusu yapay cazibe sayesinde kişisel veya profesyonel alanlarda bir takım başarılar elde edilebileceği düşünülmektedir. Anketten çıkan sonuçlar, olumlu olarak nitelendirilebilecek bu bilimsel bilginin sosyal temsillerin oluşumunda ortadan kaybolduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Gazete ve TV’lerde daha çok suç ile ilişkili haberlerin yapılması ve başarılı psikopatlarla dair olumlu haberlerin yer almaması bu durumun nedeni olarak düşünülebilir.

Ayrıca, sosyal temsiller arasında bulunan *empati yoksunu* ifadesi de empati eksikliğinin Hare Psikopati Kontrol Listesi (1991)’nde yer almasından dolayı dikkate değer bir temsili yansıtmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Psikopat kavramına ilişkin sosyal temsillerin incelendiği bu çalışmanın hareket noktası, günlük konuşmalarda birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılan antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak ve bilimsel literatürde yer alan psikopat kavramının toplum nezdindeki sosyal temsillerinin ortaya konmasını sağlamaktır.

Çalışma grubu Türkiye nüfusunun genelini temsil etme konusunda sınırlılığa sahip olsa da 69 farklı ilden toplanan veriler genel bir kaniya varılmasını sağlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, toplumda psikopat kavramına ilişkin algının olumsuz olduğunu ve hastalık, saldırganlık, şiddet ve normal dışı davranma temalarıyla sıklıkla eşleştirildiğini göstermektedir.

Araştırmanın sonuçları dikkate alındığında “psikopati”ye ilişkin bilimsel bilginin toplumun sağduyu bilgisine dönüşürken anlamını büyük bir oranda koruduğu, katılımcıların “katil”, “manyak”, “sapık”, “serseri”, “bağımlı”, “işkence” gibi tanımlamaları dikkate alındığında da anlamının genişlediği söylenebilir.

Popüler bilim insanların medya aracılığıyla aktardıkları bilimsel bilgiler, halk nezdinde içselleştirilirken çeşitli sosyal temsiller ortaya çıkmaktadır. TV kanallarında yayınlanan sağlık programları buna bir örnek olarak verilebilir. Bu sayede bilimsel bilgi hızlı bir şekilde gündelik hayata girmektedir. Bilimsel literatürde DSM-5 ASKB tanı kriterlerinde yer alan asabiyet, saldırganlık, vicdan azabı çekmeme özellikleri ile örtüşen yanıtlar da bilimsel bilginin zamanla sağduyu bilgisine dönüşmesine güzel bir örnek olarak verilebilir.

İnsanlar düşüncelerini içinde bulundukları kültüre ve hayatları boyunca duydukları çeşitli temsillere göre şekillendirmektedirler. Aynı kültür içerisindeki birçok insan tarafından paylaşılan sosyal temsiller, kişilerin zihinlerini etkilemektedir. Gazete, TV vb. yoluyla edinilen bilgiler de insanlar tarafından sınıflandırılmakta ve sağduyu bilgisine dönüşmektedir. Araştırmacılar tarafından yapılan nitel analiz sonuçlarına göre psikopati ile ilgili medyadaki temsiller ile anketi dolduran katılımcıların sosyal temsilleri arasında benzerlikler görülmektedir. Medya vasıtasıyla yayımlanan haberlerin etkisiyle sağduyu bilgisi ve bilimsel bilgi harmanlanmakta ve zaman zaman objektif gerçeklikten uzaklaşarak subjektif temsiller de ortaya konmaktadır. Psikopat kelimesinin sosyal temsillerin inşasında medyadaki kullanımının yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda belirli tutum ve davranışlardan yola çıkarak bazı insanların doğrudan psikopat olarak tanımlanmaları kritik ve tehlikeli bir konu haline gelmektedir. Çağrışımların bu şekilde yorumlanmasında psikopat kelimesinin medyadaki görünümünün oldukça önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir.

Toplum içerisindeki sosyal temsiller, tarihsel süreç içerisinde değişim göstermektedir. Gündelik iletişim diline yerleşen sosyal temsillerin nasıl ortaya çıktıklarını bilmek, o toplum içindeki insanların tutum ve davranışlarının anlaşılmasında fayda sağlayabilir.

Bu tür araştırmalar sayesinde toplum içinde kullanılan sosyal temsillerin farkında olmak önemlidir. Sosyal temsillerin farkında oldukça ve bu temsiller üzerinde düşündükçe zihinlere yerleşmiş olan bu sosyal temsillerin etkisinin azalmasının olası olduğu düşünülmektedir.

Psikopatlık ile ilgili sosyal temsilleri tespit etmeye yönelik gelecek araştırmalarda, daha geniş örneklemelere ulaşılabilir ve özellikle de suçlularla daha çok iletişimde olan cezaevi çalışanları ve güvenlik güçlerinin sosyal temsilleri incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu. E., Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.*
- Arkonaç, S. (2016). *İnsan İnsan İçinde*, İstanbul: Hiperlink.
- Barlak, M. S. (2012). *Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olan Bireylerde Psikopati Düzeyinin Disfonksiyonel Şemalar Ve Zihin Kuramı Yetenekleriyle İlişkisinin Belirlenmesi*, Uzmanlık Tezi, İstanbul: Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi.
- Bulut, M. (2008). "Bir Sosyal Temsil Araştırması: Medyada Ve Üniversite Öğrencilerinde "Töre"nin Algılanışı", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3): 63-78.
- Cirhinlioğlu, F. G., Aktaş, V. & Öner Özkan, B. (2006). "Sosyal Temsil Kuramına Genel Bir Bakış", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2): 163-174.
- Cleckley, H. (1988). *The Mask of Sanity: An Attempt to Clarify Some Issues About the So-Called Psychopathic Personality, 5th Edition*, Georgia: Emily S. Cleckley.
- Çetin, M. & Eşiyok Sönmez, E. (2014). "Sosyal Temsil Kuramı Bağlamında Kuramsal Reklamlar: Türk Hava Yolları Örneği", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 39: 191-207.
- Engeler, A. (2005). *Psikopati ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Faiz, S. (2018). *Türkiye'de Reklamcı Temsili; Televizyon Dizileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hare, R.D. (1996). "Psychopathy and Antisocial Personality Disorder: A Case of Diagnostic Confusion". *Psychiatric Times*, 13(2): 255-264.
- Hatunoğlu, A. (2014). "Türk İslam Hekimlerinin Psikoloji Biliminin Gelişimine Katkıları ve Psikolojik Hastalılara Tedavi Yöntemleri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(5): 255-263.
- Kaya, F., Ogurlu, U., Taşdemir, B. & Toprak, Y. (2015). "Social Representations of Giftedness In Turkey ", *Journal of Theory and Practice in Education*, 11(2): 742-765.
- Kring A., Johnson S. L., Davidson G. & Neale J. (2017). *Anormal Psikolojisi*, 12. Basımdan Çeviri, (Çev.Ed.) Şahin, M., Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurtuluş, M. (2016). "Osmanlı'nın Meczupları ve Mecnunları: Erken Modern Dönemde Hastaneler ve Deliliğe Bakış". *Milli Folklor Dergisi*, 28(110): 101-113.
- Menkü, M. U. (2006). *Kalite Algısının Sosyal Temsilleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Minibaş-Poussard, J., Erkmen, T. & Karsak, B. (2011). "Kadın Yöneticilere İlişkin Sosyal Temsiller: Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir İnceleme", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 15(15): 45-58.

- Moscovici, S. (1984). The Phenomenon of Social Representations. In R. M. Farr & S. Moscovici, (Eds), *Social representations* (pp. 3-69). Cambridge: Cambridge Press.
- Moscovici, S. (2000). *Social Representations: Explorations in social psychology*, Cambridge: Polity Press.
- Narter, M. (2003). "Deliliğin Sosyal Temsilleri", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(7): 23-70.
- Öner, B. (2002). "Sosyal Temsiller", *Kriz Dergisi*, 10(1): 29-35.
- Sarı, N. & Akgün, B. (2008). "Türk Tarihinde Psikiyatriye Bakış", *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi 62-Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar*, 6-7 Mart 2008, İstanbul.
- Şah, U. (2011a). "Transseksüelliğin Sosyal Temsilleri", *Kaos Gl Dergi*, 118: 50-52.
- Şah, U. (2011b). "Türkiye'deki Gençlerin Cinsel Yönelimlere İlişkin Sosyal Temsilleri", *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(27): 88-99.
- Şahsuvaroğlu, T. & Ekşi, H. (2008). "Odak Grup Görüşmeleri Ve Sosyal Temsiller Kuramı", *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28(28): 127-139.
- Tahsin, R. (1910). *Berlin Emraz-ı Akliye ve Asabiye Kongresi Notları*, 2-8 Ekim 1910, Berlin.
- Üzelgün, M. A. (2015). "Sosyal Temsil Çalışmaları İçin Sistemantik Bir Yöntem Olarak Argüman Analizi". *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 71-90.